

ПЕРЕДМОВА

Ми запаркували машину на узбіччі, біля заростей чагарника. Це були околиці Диканьки, того самого легендарного села неподалік Полтави, що його оспівував у своїх «Вечорах на хуторі...» Микола Гоголь. Згідно зі старою мапою, яку тримала наша режисерка, десь тут, за хащами заввишки в людський зріст, колись стояв палац Кочубеїв, один із найдивовижніших в Україні. Цей знатний козацький рід мав кримськотатарське походження, проте один із його представників, Леонтій Кочубей, зрадив Івана Мазепу, повідомивши Петра I, що гетьман збирається укласти союз зі шведським королем Карлом XII.

Пробираючись крізь чагарники, немов у фільмі про Індіану Джонса, ми очікували, що вийдемо на галявину та побачимо бодай руїни чи фундамент споруди. Але коли хащі закінчилися, ми ступили на переоране поле. Перед нами була лише оброблена плугом земля.

Ми не могли помилитися — це було саме те місце. Але зараз нічого не нагадувало про палац. Нічого не нагадувало про нашу історію. Ту величну українську історію, яку насправді репрезентують не лише глибинні автентичні звичаї нашого села, але й традиції аристократії.

Це історія українських палаців, якими володіли знатні роди, пов'язані з нашими землями. Історія, у якій були найвидатніші витвори мистецтва, кохання, героїчні битви, шалені статки та злидні, спротив московській імперії, а іноді — повна інтеграція в неї.

Цю захопливу та самобутню історію було цілком знищено радянським режимом, за задумом якого українці мали бути в СРСР молодшими братами «великого російського народу» — з веселими піснями і яскравими шароварами, але точно не з палацами та власною унікальною історичною спадщиною! Адже якщо народ і територія мають власну історію, у них є і власне майбутнє.

Наша команда понад вісім років популяризує українську історію та створює проекти, серед яких одна з найвідоміших у нашій державі серій телевізійних фільмів — «Україна. Повернення своєї історії». Під час зйомок ми багато подорожували країною, відвідували й дуже «розкручені», й абсолютно невідомі туристам місця. І скрізь ми бачили залишки історії, яку намагався стерти московський режим. Руїни неймовірних замків і палаців, рештки мурів, просто окремі об'єкти, що колись були частиною чогось більшого. Старі світлини чи зображення маєтків, що у минулому стояли на тому місці, де тепер розташоване футбольне поле чи якась радянська забудова.

Звісно, нам повсякчас хотілося дізнатися історію цих об'єктів. Але навіть місцеві мешканці не завжди мали інформацію про них. Саме так і народилась ідея проекту «Українські палаци. Золота доба». Його суть полягає в тому, що ми відтворюємо у 3D-форматі зруйновані чи напівзруйновані палаци та розповідаємо їхню історію.

Ця книжка є продовженням документального відеоциклу, який можна знайти на ютубі. Але тут ви дізнаєтеся набагато більше інформації та фактів, побачите більше старих світлин і зображень, що не ввійшли до відеOVERD. Ми розповідаємо про шість палаців, яких уже не існує. Знання хроніки їхнього розвитку допоможе зрозуміти загальну історію палаців на українських територіях. Від Середньовіччя і до XX століття, від князів Острозьких до родини Терещенків.

По крихтах збираючи інформацію про ці об'єкти, ми відкрили й маловідому історію побуту української аристократії. Тенісні корти, дорогі автівки — усе це з'явилося на наших землях уже наприкінці XIX століття. І якщо ви бажаєте дізнатися, яким було життя людей, що формували тогочасні економіку, політику та візію розвитку нашого суспільства, вам точно буде цікаво прочитати цю книжку.

Складність роботи над проектом полягала в тому, що радянський режим упродовж майже всього XX століття знищував історію аристократів та їхніх маєтків — передусім української еліти. Особливу ненависть режиму викликали люди з антиросійськими поглядами. Нашій команді довелося опрацьовувати безліч архівних матеріалів — іноді лише для того, щоби знайти хоча б одну світлину й дізнатися, який вигляд мав той чи той елемент палацу. Далі з цими даними ретельно працювали архітектори, що моделювали зруйновані палаці в 3D-форматі, та дизайнери, які здійснювали фактуринг, тобто нанесення кольорів, матеріалів стін тощо безпосередньо на моделі. Тож у цій книжці ви побачите знищені українські архітектурні перлини в часи їхнього найбільшого розквіту. Варто зазначити, що наведені 3D-моделі історично достовірні, тобто кожен елемент, який ми відтворили у графіці, відповідає фізичному оригіналу.

Також ми отримали доступ до деяких приватних архівів, як от Марека Потоцького, що дуже допомогли відтворити вигляд зруйнованих палаців. Річ у тім, що багато представників аристо-

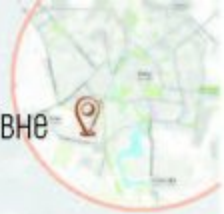
Аби подивитися відеоматеріали «Українські палаці. Золота доба», скануйте QR-код і переходьте за посиланням на ютуб-канал.

кратії залишили територію України після більшовицької навали, тож їхні нащадки зараз живуть у країнах Європи, а іноді й на інших континентах, зберігаючи ті сторінки історії, які не зміг знищити кремлівський режим.

Насправді, нам так мало відомо про нашу історію! Коли ми дізнавалися, що гобелени з палацу в Ізяславі є надзвичайно цінним артефактом музею в Бразилії, а череп коня з Антонін експонують у Британському музеї, нашим здивуванню та захопленню не було меж. Кожен палац, про який розповідає наша книжка, розкриває Україну під новим кутом. І зараз, коли московські не-люди ведуть повномасштабну війну проти нашої держави, цей проєкт набуває ще більшого значення. Адже він дає розуміння, що ми маємо відновлювати та зберігати нашу унікальну історію, аби більше ніхто не мав змоги її знищити.

Наша команда висловлює щиру подяку Агентству США з міжнародного розвитку (USAID), за підтримки якого створено проєкт «Українські палаці. Золота доба».

*Акім Галімов та Руслан Шаріпов,
автори проєкту*

ПАЛАЦ ЛЮБОМИРСЬКИХ

Сьогодні важко повірити, що лише 250 років тому просто в центрі Рівного була тогочасна подоба Діснейленду й мешканці міста мали змогу спостерігати видовище, що вражало кожного: виверження мінікопії вулкана Везувій! А ще тут розташовувалося велике озеро з містками в англійському, китайському та навіть давньоримському стилях. Вишенькою на торті був розкішний палац, що стояв на острові посеред водойми. Куди зникла ця фантастична будова з парком розваг навколо? І чому історію цього палацу було повністю стерто?

Сьогодні мало хто повірить, що в центрі Рівного було велике озеро з островом, на якому стояв розкішний палац. Ландшафт цього міста змінили до невпізнання. Озеро перетворили на сквер, а від острова та споруди не залишилося й сліду. Лише вулиця, що колись вела до палацу, і досі називається Замкова.

Саме із замком, а згодом палацом, що стояв на острові, пов'язаний розквіт міста. Науковці не мають єдиної версії щодо часу виникнення Рівного. Одні стверджують, що історія міста бере початок у XIII столітті. Інші кажуть про більш раннє заснування, деякі — про пізніше, але достеменно відомо, що 1492 року Рівне отримало Магдебурзьке право. Тобто можна сміливо говорити, що наприкінці XV століття місто вже активно

План частини Рівного
середини XIX століття

розвивалося. Це були часи, коли більшість українських земель входили до складу Великого князівства Литовського, Руського і Жемайтійського.

З 1461 року містом володів князь Семен Несвицький. Після його смерті дружина Марія почала будівництво замку, оточеного ровами. Коли 1518 року вона померла, замок перейшов у спадок її онуці, яка мала дуже відомого та впливового чоловіка — українського князя та Великого гетьмана Литовського Костянтина Острозького. Високий статус і великі статки князя чудово ілюструє надгробок, споруджений над його похованням в Успенському соборі Києво-Печерської лаври. Мрамур для нього привезли до Києва з Італії. Фігуру князя та елементи декору вирізьблено так витончено, що за якістю виконання надгробок не поступається аналогам на могилах відомих європейських монархів.

Отримавши Рівне й навколишні землі, Острозькі значно розширили свої володіння, які за площею дорівнювали деяким європейським королівствам. І хоча формально ця територія була в складі спочатку Великого князівства Литовського, Руського і Жемайтійського, а потім Речі Посполитої, українські князі не залежали від місцевої адміністрації в питанні управління своїми землями: їхні володіння фактично перетворилися на державу в державі.

Коли у твоїй власності сотні містечок і сіл, виникає потреба якось упорядкувати і десь зберігати цю інформацію. Тож Острозькі скрупульозно записували кожен належний їм населений пункт до спеціальних книг. Одна з них дійшла до наших днів. Завдяки детальному опису Рівненського

Відновлений надгробок
князя Костянтина Острозького
в Успенському соборі Києво-
Печерської лаври

Інвентарна книга князів
Острозьких 1620 року
(обкладинка та сторінки
з описом Рівненського
замку)

замку вчені дізналися про його розміри та призначення будівель, що розміщувалися на острові. Головною спорудою був княжий будинок. Довкола нього розташовувалися життєво необхідні кухня, скарбниця та дві пивниці для розваг князівської родини. Опис усього замку займає три сторінки.

Завдяки цій інформації історики здійснили детальну реконструкцію плану замку Острозьких. Відсутні жодні свідчення, який вигляд мали той пер-

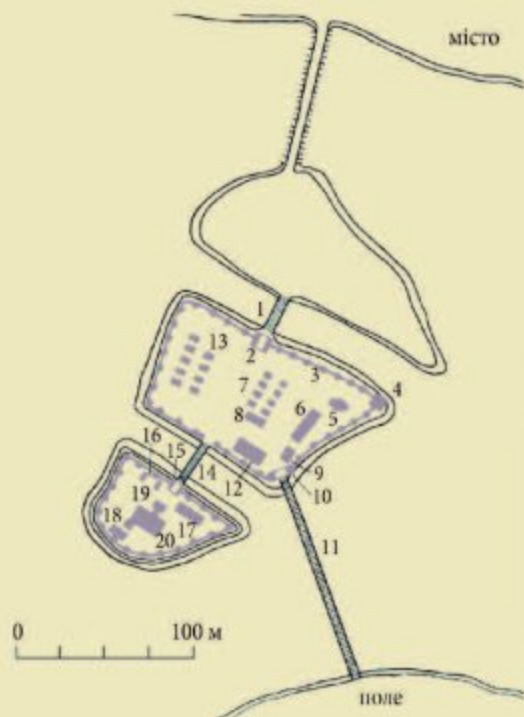
ший замок і княжий будинок. Але є кілька артефактів, які вчені пов'язують із головною спорудою. Досліджуючи замкову територію, сучасні археологи виявили кілька цікавих знахідок, які датуються XVI–XVII століттями. Тобто ці предмети, вірогідно, застосовували люди, що тоді жили в замку.

Особливо цікавими видаються кахлі, якими було оздоблено замкові груби. На них зображено біблійні сюжети, а деякі містять унікальні квіткові орнаменти.

Кахлі з фондів Рівненського обласного краєзнавчого музею з постатями Адама та Єви й рослинним орнаментом

Рівненський замок на початку XVII ст.:
 1 – замковий міст; 2 – брама велика, над нею башта;
 3 – паркан дільованийий; 4 – башта на розі;
 5 – церква; 6 – стайня; 7 – вісім комор; 8 – кухня і стебка; 9 – пекарня; 10 – брама; 11 – міст через став; 12 – дім старий; 13 – дев'ять комор.
 Об'єкти на дитинці: 14 – міст; 15 – брама з баштою;
 16 – дві пивниці; 17 – дім, де урядники мешкали;
 18 – кухонька; 19 – приміщення для схову речей;
 20 – княжий дім

Завдяки цим артефактам можна уявити, якими багатими й вишуканими були інтер'єри замку — звісно, для свого часу. Варто зазначити, що Рівне не було головним містом династії Острозьких, відтак йому не приділяли великої уваги.

У ті часи містечка та села перебували в приватній власності. Тож їх передавали як спадщину чи посаг. Саме це відбувалося з Рівним протягом наступних двохсот років. Місто переходило від одного до іншого роду, так чи інак пов'язаного з Острозькими, аж поки на початку XVIII століття воно за дуже сумнівних обставин опинилося в руках представника іншої династії — князя Єжи Александра Любомирського. Існує версія, що він просто здійснив оборудку із землею та отримав місто з допомогою підставної особи. Відтак два наступних століття династія Любомирських визначала долю Рівного та збудувала тут палац, про який складала легенди.

Хоча точних відомостей немає, історики схиляються до думки, що саме Єжи Александр Любомирський розпочав перебудову старого оборонного замку Острозьких. Фактично це було будівництво нового палацу в стилі пізнього бароко, до якого долучилися три покоління Любомирських. Зрештою на острові постала велична споруда з колонами на вході, що мала два основні й мансардний поверхи.

Основою герба Любомирських є Шренява, що бере початок в XI столітті та пов'язана з перемогою, здобутою біля однойменної річки за часів першого короля Польщі Болеслава Хороброго. Династія зробилася відомою на межі XV й XVI століть, коли Фелікс Любомирський заснував княже відгалуження роду (це високе походження символізує корона, що вінчає собою герб). Рід володів Рівним понад два століття — аж до початку Другої світової війни.

Портрет Єжи Александра Любомирського (пізніше 1735)

Герб князів Любомирських